

defectum in sua specie (ut sic dicam), et ideo quamvis non valeat ad constituendum proprie religiosum, quia neque ad hoc fit, habere optime potest suos propios effectus, propter quos fit, si cum sufficienti voluntate et absque ignorantia fit. Quod ideo addo, quia si quis faceret talem actum, putans se facere illo modo veram professionem secundum aliquam regulam approbatam, putans Episcopum habere potestatem ad admittendam illam, tunc proprius dici posset illa professio nulla, ut nunc loquimur, et revera ex vi illius intentionis non relinqueret aliquam obligationem, quia esset sine sufficienti voluntate ratione deceptionis, qua interveniente, ille non intendit se obligare ad talia vota, nisi in statu vere religioso, et ideo cum hæc conditio obtenta non fuerit, obligatio oriri non potuit, nisi ponamus habuisse aliunde intentionem absolutam obligandi se, ut posset, juxta dicta in superiori puncto.

21. Ultimus casus addi potest ex Innocentio, in cap. *Porrectum*, de Regular., de professione facta in manibus ejus, qui non potest admittere ad religionem, quam dicit valere in vi voti simplicis religionis. Sed hic casus non est distinctus a præcedenti, nam quoad hoc eadem est ratio de Episcopo, et de quolibet alio, qui non habeat potestatem incorporandi alicui religioni approbatæ; et ideo si ex certa scientia ita facta est, illa nec apparens traditio aut professio est, sed sunt simplicia vota facta coram aliquo, quasi coram teste; si autem ex deceptione facta est, tunc erit putata professio, non tamen relinquet obligationem voti simplicis religionis, quia illud emissum non est, sed ad summum relinquere poterit simplicem obligationem votorum, quæ emissa fuerunt, si ex parte votantis intervenit sufficiens intentio, juxta proxime declarata.

CAPUT III.

AN ET QUOMODO LICEAT RELIGIOSUM STATUM RELINQUERE POST FACTAM PROFESSIONEM NULLAM.

1. *Suppositio prima.*—*Secunda.*—Supponendum est talem professionem non fuisse ratificatam, alioquin locum non habet hæc quæstio, nam ex quo talis professio rata est habita, valida jam est, et omnino servanda, juxta c. *Significatum*, de Irregular., et c. 1, eodem tit., in 6, cum similibus; imo etiam supponimus, qui sic professus est, nolle prio-

rem professionem invalidam ratam habere, quod licite posse facere, supposita nullitate prioris professionis, constat ex proxime dictis in super. cap.; et simpliciter affirmat Navarrus, in Comment., 4, de Regul., n. 75, ubi etiam ait juste quoad forum conscientiae posse talem personam relinquere habitum non incurrendo apostasiam, nec excommunicationem quoad illam forum. Et ratio est, quia talis professio non constituit religiosum (supponimus enim esse invalidam simpliciter, etiam quoad substantiam status religiosi); ergo non obligat per se ad perseverandum; ergo potest sic professus tuta conscientia relinquere habitum et statum, quia solum ex vi professionis et votorum potest ad hoc obligari, neque est aliqua lex naturalis aut divina, quæ in illo casu talem obligationem imponat; neque etiam est ulla lex ecclesiastica, nec fortasse esse potest, ut paulo inferius magis explicabitur.

2. *Corollarium.*—Ex quo fit consequenter ut possit talis persona, relicta religione, quemcumque statum assumere pro suo arbitratu, quantum est ex vi prioris professionis. Patet, quia ablata obligatione professionis, tam liber est sicut antea erat. Dico autem: Quantum est ex vi talis professionis, nam si aliunde ratione alicujus voti simplicis aliqua obligatio relinquatur, oportebit eum statum assumere, in quo tale votum non violetur, juxta dicta in ultimo puncto præcedentis capituli. Sicut etiam quando professio est valida quoad substantiam status religiosi, sine obligatione ad particularem religionem, potest quis licite relinquere religionis habitum, in qua professus est; non est tamen ei absolute liberum quemcumque statum assumere, sed inter religiosos, quem voluerit aut potuerit. Semper etiam loquimur per se, quia obligationes, quæ per accidens resultare possunt, non considerantur in scientia; tactæ autem sunt in præcedenti capite. Denique hic solum explicamus quid liceat, nam quid magis expediat, pertinet ad consilium, de quo constat ex genere suo consultius esse professionem illam ratam habere in eadem religione, vel saltem de novo emittre in alia æquali vel meliori. Quid autem horum, vel an quidpiam aliud tali personæ consulendum sit, prudentiæ opus est, circumstantiis consideratis.

3. *Difficultas præcipua est circa modum relinquendi religionem.*—*Professio invalida in foro Ecclesie, et valida apud Deum, est moraliter impossibilis; et licet detur, est servanda*

in conscientia, etc.—Posito ergo deliberato animo relinquendi religionem, hic præcipue inquirimus quomodo id faciendum sit; nam, ut aliquid simpliciter et omni ex parte licite fiat, non satis est quod substantia sit honesta, sed etiam oportet ut modo legitimo fiat; hunc ergo hic investigamus, et præcipue intendimus declarare decretum 19, de Regular., sess. 25, Concil. Trident. Præmittendum tamen ulterius est dupliciter posse professionem esse nullam, scilicet, vel in conscientia tantum et coram Deo, vel coram Deo et Ecclesia. Priori modo voco professionem nullam, quæ tam occultum habet defectum, ut coram Ecclesia probari non possit, sive hoc sit quia habuit causam mere internam, ut est defectus interioris consensus; sive quia, licet externa fuerit, a principio fuit occultissima, vel certe quia, licet aliquando probabilis fuerit, nunc jam mortui sunt testes, vel haberi non possunt. Denique quoties nullitas ita est occulta, ut non sit probabilis in judicio. E contrario vero quoties professio et in re nulla est, et defectus in judicio Ecclesie sufficienter probari potest, vocatur nulla coram Deo et Ecclesia. Non addimus autem tertium membrum, scilicet, professionem invalidam in foro Ecclesie, et validam apud Deum, quia talis professio et est moraliter impossibilis, et licet in aliquo casu fingatur, nullam difficultatem aut quæstionem habet in præsentem. Primum patet, quia semper professio publice et coram testibus fit, imo regulariter scripto consignata relinquatur, ut de illa semper constare possit, et ideo si in re ipsa et coram Deo habuit omnia necessaria ad valorem, poterit etiam in foro Ecclesie probari valida; maxime cum professio semper præsumatur valida in foro Ecclesie, quamdiu oppositum probatum non fuerit. Secundum patet, quia, licet fingi possit casus in quo professio valida coram Deo in foro Ecclesie probari non possit, vel quod sit valida, vel etiam quod facta fuerit, nihilominus qui illam emisit, tenetur in conscientia eam servare, nullumque dubium circa illam movere, quia ad hoc obligat jus ipsum divinum et naturale, nimirum, si personæ constet de valore professionis, nam si circa hoc erret vel dubius sit, operari tenebitur juxta conscientiam suam; nec potest tunc talis professio dici simpliciter valida apud Deum, sed talis qualis in conscientia fuit, atque adeo vel nulla si talis iudicetur ex conscientia probabilis, quamvis erronea, de qua practice ita judicandum est, sicut de qualibet professione nulla; vel potest

etiam esse dubia, de qua nonnulla major difficultas esse potest, quam in discursu capituli expediemus.

4. *Dubium speciale: an juramentum ipsius religiosi sufficiat ad probandam professionem esse nullam.*—Interrogabit vero aliquis (hoc enim ad ea, quæ dicemus, necessarium esse) quando professio nulla coram Deo desinat esse nulla in foro Ecclesie. Videtur enim hoc nunquam posse contingere secundum rectam rationem; nam etiam in foro Ecclesie credendum videtur ei, qui juramento confirmaverit, verbi gratia, se non habuisse intentionem profitendi, aut aliud simile impedimentum habuisse; nam cum hæc obligatio principaliter sit ad Deum, et pendeat ex voluntate hominis, videtur maxime pendere ex conscientia profitentis, ideoque fidem ei esse dandam, et permittendum ut juxta suam conscientiam operetur, argumento c. *De viduis*, 27, q. 1, ibi: *Nos autem nullum talibus laqueum debemus injicere, sed solum adhortatione præmii sempiterni, pœnasque proponere divini judicii, ut et nostra sit absoluta conscientia, et illarum pro se rationem Deo reddat intentio.* Unde saltem videbitur sufficere, quod valor professionis probari non possit, seu (quod perinde est) quod in judicio Ecclesie positive non probetur, causam nullitatis, quæ allegatur, falsam esse, quamvis etiam nec positive probetur sufficienter illam veram esse, sed solo testimonio, vel etiam juramento ipsius profitentis; quod potest confirmari ex c. 1, de His quæ vi; ubi in simili causa Pontifex respondet feminam quamdam, quæ religionem professa fuerat, et nullitatem prætendebat, tunc fuisse cogendam ad permanendum, cum contra eam probatum fuisset, vel metum non intercessisse, vel postea eandem professionem ratam habuisse. Ad idem facere potest c. *Mulier*, de Jurejur., ibi: *Sed suæ conscientie potius relinquendum est.*

5. *Quid dicendum de conjuge jurante non consensisse interius.*—Nihilominus certum est, in hoc non esse credendum ipsi religioso, etiamsi testimonium suum tanquam certum juramento confirmet, nisi aliunde interveniat sufficiens probatio. Ita expresse cautum est in cap. *Vidua*, de Regul., ibi: *Velit, nolit, sanctionis habitum ulterius debet habere, licet sacramento firmare velit, eo tenore velamen sibi imposuisse, ut deponere possit, ubi Panormitanus et alii advertunt juramentum, in his etiam quæ pendent ex conscientia, et actu proprio interno, non admitti, ubi in exteriori actu*

est vehemens præsumptio in contrarium, et intervenit præjudicium tertii; utrumque autem invenitur in præsentibus; nam externa professio generat vehementem præsumptionem contra tale juramentum, et alias agitur de re quæ vergit in præjudicium tertii, scilicet, religionis, cui per professionem jus acquiritur in talem personam, imo et ipsius Dei, ad quem principaliter spectat jus illud. Adde etiam vergere in præjudicium boni communis, quoad totum statum religiosum, quia, si tale juramentum admitteretur, aperiretur janua infinitis fraudibus, nihilque esset firmum aut stabile in eo statu. Unde, licet in aliis rebus habere possit locum quod ibi notat glossa, scilicet, quamvis juramentum proprium non sufficiat, adjutum aliis circumstantiis, scilicet, honestate personæ, et similibus; licet hoc (inquam) alias possit habere locum, in præsentibus negotio non admittitur, tum propter dicta, tum etiam quia, eo ipso quod talis persona affirmat, et jurare vult se non habuisse intentionem, nec interius consensisse, confitetur se fite et infideliter egisse, ac proinde non esse fide dignam. Et confirmatur a fortiori ex matrimonio carnali, nam conjugii, affirmanti se contraxisse exterius sine interiori consensu, credendum non est, etiamsi jurejurando id confirmet, ut colligitur ex *c. Super eo*, de Eo qui cog. con. uxor., ubi, quamvis non exprimitur juramentum, sed sola confessio, sine dubio comprehenditur; imo ibi additur, licet uterque conjugum confiteatur defectum occultum, non esse illis credendum in præjudicium matrimonii, nisi alias sufficienter probetur; ergo multo majori ratione idem est in præsentibus dicendum. Denique confirmatur optime ex *c. Per tuas*, de Probationibus, ubi generaliter dicitur non esse standum juramento alicujus, qui contra factum suum priori confessione confirmatum jurat: *Cum nimis* (dicitur ibi) *indignum sit* (juxta legitimas sanctiones) *ut quod sua quisque voce dilucide protestatus est, ut eandem causam proprio valeat testimonio infirmare*; quæ verba sumpta sunt ex leg. *Generaliter*, cod. de Non numer. pecun.

6. *Resolutio posita extenditur ad professionem nullam ex quocumque defectu occulto.* — Quamvis autem hæ rationes potissimum procedant, quando defectus professionis omnino pendet ex interiori actu et intentione votantis, tamen etiam vera sunt de quocumque defectu exteriori omnino occulto, et qui probari non possit, quia etiam ibi habet locum principalis ratio de præjudicio tertii, et de nocu-

mento communis boni, et in matrimonio carnali est textus expressus in d. *c. Super eo*. Solum potest constitui differentia, quia quando defectus sunt extrinseci, possunt allegari sine turpitudine (ut sic dicam), id est, sine contradictione in propriis confessionibus, et sine ostensione prioris infidelitatis, seu fictionis; nam potuit quis bona fide profiteri cum defectu ætatis sibi occulto, quem postea novit; vel ex metu, quem ob ipsummet metum declarare eo tempore non potuit, et ideo aliquam majorem fidem facere potest in his casibus proprium juramentum, præsertim si juvetur honestate personæ, et aliis circumstantiis; nihilominus tamen per se non sufficit, nisi adjungantur alia sufficientia indicia, vel testimonia, nam cum illis non est dubium quin possit sufficiens probatio consummari. Imo Innocentius, in d. *c. Vidua*, in fine, indicat hanc differentiam, quod in aliis defectibus juramentum adjutum aliis probationibus facit præsumptionem, argumento *c. 1*, de His quæ vi. De illo vero, qui solum allegat defectum consensus et intentionis, etiamsi alias probationes adjungere velit, dicit non esse audiendum, nisi probet se protestationem ex justa causa emisisse. Quod nullo jure probat, est autem per se valde consentaneum rationi, et juribus adductis, dicto *c. Per tuas*, et dictæ legi *Generaliter*.

7. Imo nonnulli graves Canonistæ dixerunt, in hoc negotio protestationem non esse admittendam etiam in professione tacita, ut refert Sylvester, ver. *Religio*, 3, q. 19; sed, ut ipse ait, illud ad summum procedit, quando protestatio sine justa causa fit, quia tunc semper intervenit fictio voluntaria; quando autem justa causa intervenit, non est ita voluntaria fictio, sed potius non est formalis fictio, quia potest tunc id fieri, non ad significandam professionem, sed ad alium finem; et ita protestatio non erit contraria facto, sed declaratoria animi. Quod optime intelligitur, et facile accidere potest in professione tacita, quæ facto fit potius quam verbis; facta enim non ita sunt per se ad significandum, sicut verba, et ideo possunt optime fieri propter alium finem quam propter significandum profitendi animum; et ita de professione tacita loquuntur præcipue dicti auctores, quibus consentit Navar., comm. 4, de Regularibus, n. 74, vers. *Advertendum tertio*. In professione autem expressa, de qua loquitur Innocentius, vix potest justa causa ad talem protestationem faciendam inveniri, quia videtur semper con-

traria facto, quia illa professio fit per verba quæ per se primo proferuntur ad significandum consensum. Solum metus videtur posse esse justa causa; tunc autem, si metus sit sufficiens, non est necessarium, imo neque utile protestari carentiam consensus, quia est protestari fictionem et mendacium, sed sufficit protestari ipsum metum, ita ut probari possit, nam ipse metus reddit inefficacem consensum, quamvis ex parte hominis adhibeatur. Si autem metus non est sufficiens, tunc, sicut non est justa causa ad profitendum sine consensu interno, ita neque est justa causa ad id protestandum; est tamen aliquis causa diminuens culpam, et excusans aliquo modo fictionem (ut ita dicam) formalem, ideoque aliquid conferre potest, ut juramentum in eo casu aliquam majorem fidem faciat, vel ut admittantur alia indicia, quamvis impossibile videatur talem defectum posse unquam sufficienter probari.

8. *Quid requiratur ut Ecclesia reputet aliquam professionem nullam.* — Ex his ergo satis constat, ut Ecclesia reputet aliquam professionem nullam, non satis esse ut non probetur valide, vel, quod perinde est, non esse necessarium ut directe probetur invalide, sed opus esse ut sufficienter constet exterius factam esse, cum tali defectu irritante, quia in dubio in favorem professionis judicandum est, sicut de matrimonio carnali omnes fatentur: de quo videri potest Palud., in 4, d. 27, q. 2; Sot., q. 1; et ibi alii. Covarruvias, in 4, 2 p., c. 2; et Navar., in Summa, c. 22, n. 76. Neque obstant jura in contrarium allegata; nam *c. De viduis* non agit de voto solemnium, sed de simplici, ut supra vidimus, de quo est alia ratio, quia non continet traditionem, nec professionem ita publicam, etc.; in *c. autem primo*, de *His quæ vi*, erat sufficiens probatio metus, et ideo oportebat per contrariam probationem ostendere fuisse sublatum; cap. *autem Mulieri*, non est ad rem, quia loquitur in casu longe diverso, in quo nec præjudicium tertii, nec aliæ rationes supra factæ interveniebant, et nihilominus etiam in eo casu non adhibetur fides juramento in foro externo, et ideo non prohibetur mulier alteri nubere, quæ prius juraverat cum alio contraxisse, qui adhuc vivit, quia illud prius matrimonium in foro Ecclesiæ sufficienter probatum non est.

9. Prædicta ergo distinctione supposita, dico primo, eum, qui certus est in conscientia professionem esse nullam, et in foro

Ecclesiæ id probare non potest, habere jus, per se loquendo, relinquendi religionem propria auctoritate, et assumendi quemcumque alium statum, etiam matrimonii. Adde autem semper, *per se loquendo*, quia hic solum agimus de obligatione ex vi professionis tali modo factæ, quidquid sit de aliis impedimentis, quæ vel ex scandalo, vel ex aliquo alio voto provenire possunt. Et videtur assertio clara, quia in eo casu non tenetur quis in conscientia permanere in religione; habet ergo jus libertatis suæ: sed non potest hoc jus obtinere per ecclesiasticum judicem; ergo potest sua auctoritate illud exequi et recuperare, ut recte sensit Navarrus supra. Confirmatur primo, nam si talis persona fugiat, non faciet injuriam religioni, quia non privat illam aliquam re sua; et ideo postea nec seipsum, nec quidpiam aliud tenetur ei restituere; nec etiam peccat in Deum, quia nullo modo se illi obligavit; nec denique peccat ratione modi recuperandi suam libertatem, quia in eo casu non est alius modus possibilis. Unde in aliis rebus minoris æstimationis potest quis bona sua ab alio possessa propria auctoritate accipere, quando per publicam potestatem non potest, et alioqui certus est illa esse sua et ab alio sine titulo in re ipsa justo detineri. Et in causa libertatis, qui in servitute injuste detinetur, etiamsi dominus sit in bona fide, et in exteriori foro non possit probare libertatem suam, licite potest fugere, et libertatem suam recuperare. Denique etiam in causa matrimonii, si quis per metum cadentem in constantem virum cogatur matrimonium contrahere, et postea non possit in foro exteriori metum probare, potest in conscientia de facto se separare et fugere, nisi ob aliam injuriam, vel extrinsecam rationem ad aliud obligetur; ergo idem est in præsentibus dicendum.

10. *Dubitatio: quando talis professus est scienter et mala fide, ad quid teneatur.* — Solum potest esse dubium, quando ille a principio injuriam fecit religioni, profitendo sine consensu interiori, seu intentione, vel cum alio defectu occulto, quem ipse sciebat. Dico tamen hanc injuriam non esse talem, quæ sit necessario resarcienda per professionem; sed si aliquid damnum temporale illatum sit religioni, satis erit illud restituere. Si autem nullum fuit detrimentum præter deceptionem, satis erit agere poenitentiam illius peccati, quia illa injuria consistit magis in modo, quam in re aliqua quæ restitutionem postulet. Et eadem ratione, si talis persona prius

bona fide professa est, postea vero, cognito defectu, fuit in mora vel ratificandi professionem, vel relinquendi religionem, tenebitur quidem restituere quidquid de bonis religionis in proprios usus consumpsit; non tamen propterea privabitur jure fugiendi, et recuperandi statum suum, et in restitutione facienda poterit cum proportione computare obsequia religioni facta eo tempore, ut Navarrus supra advertit. De illo autem tempore, in quo bonam fidem habuit, non est eadem ratio, quia tunc juste consumpsit quæ de bonis religionis accepit. Posset autem oriri dubium, quando illa mora in religione tempus quinquentium excessit, præsertim post scientiam delicti vel defectus, an nihilominus semper sit integrum fugere. Sed de hoc dicemus melius in puncto sequenti.

11. Dico secundo, quando professio invalida probari potest coram Ecclesia, non debet is, qui publice professus est, et existimatur religiosus, relinquere habitum et statum propria auctoritate, sed petendo libertatem suam ab ecclesiastico prælato. Hoc colligitur ex Concilio Tridentino, sess. 25, c. 19, de Regular., ibi: *Et tunc non aliter nisi causas, quas prætenderit, deduxerit coram superiore suo, et ordinario. Quod si antea habitum demiserit, nullatenus ad allegandam quamcumque causam admittatur, sed ad monasterium redire cogatur, et tanquam apostata puniatur; interim vero nullo privilegio suæ religionis juvetur.* Quæ verba manifeste supponunt, quantumcumque aliquis possit prætere tendere justas causas nullitatis suæ professionis, non posse licite sua auctoritate habitum dimittere, alioqui non tam graviter puniretur qui id fecerit. At vero Navar., d. comment. 4, de Regul., n. 77, non obstante hoc decreto, putat non obligare in foro conscientie, atque adeo non peccare eum, qui scit, vel juste credit professionem suam coram Deo non valuisse, et propterea dimittit habitum, et fugit sua sponte, non aliter reclamando, nec causam nullitatis coram ordinario allegando, nec propterea incurrere pœnam apostatæ, nec teneri iterum ad monasterium redire; quæ omnia nulla alia ratione probat. Fortasse autem motus fuit, quia Concilium nullum habet verbum præceptivum, et ideo videtur illa dispositio mere pœnalis, scilicet: Qui talem ordinem judiciale non servaverit in prætendendo tali jure, in foro Ecclesiæ non audiatur, etc. Sed nihilominus assertio posita verior videtur, tum quia non est verisimile, Concilium tam gra-

vem pœnam imposuisse propter illum actum, nisi grave peccatum esse supponeret; esto enim privare velit privilegiis vel favoribus eum, qui ad prælatum Ecclesiæ non recurret, ut meliori modo et ordine jus suum obtineret, cur tamen pœnam tam acerbam adjunxit, si in rigore ille potest bona conscientia fugere, et habitum relinquere? tum etiam quia per sese videtur actus ille perniciosus bono communi, atque contra jus religionis, vel saltem contra justitiam legalem; quia quando aliquis habet jus ad rem, vel in re, quam alius possidet, præsertim juste, non potest sua auctoritate illam usurpare, sed debet uti auctoritate judicis, quando commode potest, quia oppositum est contra bonum ordinem Reipublicæ, et non per accidens, sed per se inferre potest scandalum et perturbationem. Quod tanquam certum suppono ex materia de justitia et de restitutione; ergo idem dicendum est in præsentem; est enim in omnibus eadem vel major ratio.

12. Itaque censeo primum obligari in conscientia hujusmodi publice professum, non relinquere habitum nec statum propria auctoritate. Secundo, si id faciat, graviter peccat, et præterea tenetur in conscientia non uti privilegiis religionis, non solum quia per Concilium privatur illis, sed etiam quia supponitur ipsum certo scire se non esse verum religiosum, et per illum exitum amisit omne jus quod habere posset ad gaudendum illis privilegiis, quamdiu in foro Ecclesiæ erat in statu religioso. Et hoc etiam Navar. fatetur. Tertio nihilominus censeo, postquam semel exivit, quamvis male fecerit, non teneri ad religionem redire, quia nec ratione professionis tenetur, cum supponatur nulla; nec Concilium illam obligationem imponit, sed solum ait, ut cogatur in monasterio permanere, non vero ut ipse teneatur redire; neque etiam ex culpa commissa per inordinatum exitum oriri potuit talis obligatio, quia si aliquid culpæ commissum fuit, in modo potius quam in re ablata, ut sic dicam, positum fuit, et ideo non obligat quasi ad illam restituendam; non ergo tenetur talis persona ad religionem redire. Quarto, verisimilius censeo non incurrere hanc pœnam ipso facto excommunicationem, vel pœnam aliquam ipso jure impositam propter apostasiam a religione. Probatur, quia non incurrit illam ex vi juris antiqui, neque ex vi Concilii Tridentini; ergo non incurritur. Prima pars antecedentis patet, quia ille vere et in re non est apostata, licet exterius appareat; sed,

si aliquam committit culpam, solum est propter indebitum modum usurpandi suam libertatem, quæ culpa non est vera apostasia; vel est tantum imperfecta propter externam speciem; ad incurrandam autem censuram a jure impositam, oportet committere culpam perfectam in specie prohibita, ut ex propria materia suppono. Altera pars antecedentis patet, quia Concilium solum dicit: *Tanquam apostata puniatur*; ubi extendit quidem pœnas apostatarum ad hoc delictum, non tamen ipso facto incurrendas, sed per judicem imponendas. Quin potius addo, quamvis talis persona sub excommunicatione jubeatur redire, et ut contumax declaretur, nihilominus in conscientia non obligari, nec ligari censura, nisi quoad exteriorem observantiam ejus. Ratio est, quia ibi præceptum solum est ex præsumptione, et ideo cum rei veritas non subsistat, non obligat.

13. *Objectio.*—Dices, non tantum ex præsumptione, sed per se propter Ecclesiæ satisfactionem potest talis persona justo præcepto obligari ad comparandum ad reddendam rationem sui facti, et probandum quod religiosus non sit. Respondeo, si tantum ad hoc juridice citaretur, et securus posset accedere, sine dubio obligaretur, ut ratio probat; tamen, quia potius audiendus non est, ut Concilium dicit, sed potius puniendus, ideo redire non obligatur in conscientia, cum revera obligari non possit ad perseverandum in statu quem coram Deo non habet, atque ad assumendum illum, cunctis opus consilii, et valde difficile. Et quoad hæc duo ultima puncta placet sententia Navarri.

14. *Quando excusetur a culpa.*—*Quando liberetur a pœnis Concilii Tridentini.*—Addenda etiam est limitatio, quam ipse etiam ibi insinuat, scilicet excusari a culpa hujusmodi personam propria auctoritate dimittendo religionem, vel fugiendo, quando vel ob eam rem in carcere detinetur, vel aliter impeditur ne jus suum postulet, vel non potest alia via vexationem illam vitare; tunc enim nec jus positivum obligat cum tanto rigore, nec naturalis ratio, quia tunc non conceditur alia via legitima obtinendi jus suum. Quin potius, si in ecclesiastico foro probare possit coactionem vel impedimentum, atque adeo moralem necessitatem talis exitus, etiam in eodem foro cessabit rigor Concilii, neque obstabit ille exitus, quominus talis persona audiatur, si libertatem suam probare velit. Quod etiam Navarrus docuit, n. 78, quia ille exitus potius necessitatis fuit quam voluntatis, quod sine dubio est val-

de consentaneum æquitati. Quod etiam usus prælatorum, et præsertim in curia Romana, confirmat; observatur autem, ut talis persona habitum religionis reassumat, dum causa tractatur, sub securitate et libertate sufficienti ad illam prosequendam, quod et per se maxime decet, et religioni quodammodo debitum est, ne ante sententiam latam, re quam possidebat, Ecclesia approbante, privari videatur.

15. Unde addit ulterius Navarrus, etiamsi quis temere habitum dimitteret, si postea velit illum reassumere ad hunc effectum, ut audiatur, non esse illi audientiam denegandam: putat autem Concilium esse ex quadam æquitate intelligendum, scilicet, quod non audiatur, quamdiu fugitivus et sine habitu permansit. Nam, si petita securitate, paratus sit ad reddendam rationem et probationem, si audiatur, inhumanum (inquit Navarrus) esset illi perpetuo audientiam denegare, nam esset illi cogere, vel ad serviendum perpetuo religioni, cum alias liber sit, vel ad ducendam vitam inquietam in perpetuo exilio, timore ac periculo. Quæ sententia pietati consentanea est, quæ maxime movit Navar., quia non agnoscit culpam in illo temerario exitu; tamen, supposita culpa quam nos explicuimus, cum in ejus pœnam illi audientia denegatur, non est res adeo inhumana, si rigor ille necessarius visus est ad continendum in officio hujusmodi religiosum. Nihilominus tamen æquitatem illam non improbo, sed severitatem illam Concilii intelligo ad litteram servandam cum iis, qui post talem exitum nunquam voluntate redeunt, si inviti capiantur. At vero si quis voluntarie redeat, quamvis aliqua pœna affici possit religiosus accommodata, satis consentaneum est rationi ut, non obstante priori delicto, audiatur; ut autem omnis scrupulus cesset, tutius erit ad Summum Pontificem accedere, et coram ipso, vel ex commissione ejus audientiam postulare, quæ, ut existimo, nunquam denegabitur.

CAPUT IV.

DE QUINQUENNIO A CONCILIO PRÆSCRIPTO.

1. Concilium Tridentinum, sess. 25, c. 19, de Regular., occurrere volens perturbationibus, quæ prætextu professionis invalidæ in religionibus excitari solent, statuit ut omnes religiosi, qui voluerint hujusmodi causam nullitatis suæ professionis prætere tendere, ante quinquentium elapsam illam intentent, alioqui post illud quinquentium non audiantur. Ex-